

شهریور ۱۴۰۴

گزارش فصلی عملکرد تجارت خارجی گیلان (بهار ۱۴۰۴)

مرکز پژوهش اتاق بازرگانی گیلان

رشت - بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کد پستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸

۰۱۳-۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

www.iccimguil.ir

بسم الله الرحمن الرحيم
شناسنامه

عنوان
گزارش فصلی عملکرد تجارت خارجی استان گیلان (بهار ۱۴۰۴)
تهیه و تنظیم: مرکز مطالعات و پژوهش‌های اتاق گیلان کارشناسان: دکتر محمدرضا تقی‌زاده جورش‌ری - مهرناز شرافت انتشاردهنده: روابط عمومی اتاق گیلان
شهریور ۱۴۰۴
آدرس: رشت - بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸ ۰۱۳۳۷۵۷۰۳۷-۳۸ guilanccima@gmail.com www.iccimguil.ir
صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان
استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

۱- مقدمه

در دنیای پرشتاب و متغیر امروز، نقشی که داده‌ها و آمار در فرآیندهای تصمیم‌سازی ایفا می‌کنند بیش از هر زمان دیگری حیاتی و تعیین‌کننده است. کسب و کارها، نهادهای سیاست‌گذار و دولت‌ها اگر بخواهند محیط پویای تجارت و اقتصاد را بهتر درک کنند و بتوانند با اطمینان بیشتری برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری نمایند، ناگزیرند داده‌های معتبر و تحلیلی را به عنوان یک منبع کلیدی به خدمت بگیرند. آمار تجارت خارجی به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع داده‌ای، زوایای پنهان و رموز جریان‌های اقتصادی را روشن می‌کند. با رصد مستمر و دقیق صادرات و واردات، می‌توان تحولات بازارهای جهانی، تغییر در سلیقه و رفتار مصرف‌کنندگان، قوت و ضعف رقبا، فرصت‌ها و تهدیدهای جدید و حتی سیاست‌گذاری‌های کشورهای را بهتر درک کرد. نکته مهم‌تر آن‌که این داده‌ها برای مسئولان در سطوح مختلف، از برنامه‌ریزی‌های کلان ملی تا تصمیم‌گیری‌های منطقه‌ای و استانی، حیاتی و کارگشا است و بهینه‌سازی سیاست‌ها برای ارتقا رشد اقتصادی، ثروت آفرینی و پویایی تجارت خارجی را آسان‌تر می‌کند. در این میان، استان گیلان به واسطه موقعیت ممتاز جغرافیایی، دسترسی به مرزهای شمالی، و اهمیت بنادر و گمرکات خود، از جایگاه ویژه‌ای در تجارت خارجی ایران برخوردار است. حجم بالای تبادلات گمرکی، تنوع در محصولات صادراتی و وارداتی، و پیوندهای گسترده با کشورهای همسایه، ضرورت رصد و تحلیل دقیق عملکرد گمرکات استان را دوچندان می‌سازد.

بر همین اساس، تهیه و انتشار گزارش تحلیلی تجارت خارجی استان گیلان (عملکرد گمرکات) در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۴، با هدف ارائه تصویری شفاف از وضعیت صادرات، واردات، بازارها و روندهای تجاری استان انجام شده است. این گزارش مبتنی بر داده‌های رسمی و اعلام‌شده ماهانه از سوی گمرک جمهوری اسلامی ایران است و تلاش دارد ضمن ارائه اطلاعات پایه و به‌روز، به مدیران، فعالان اقتصادی، تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران ملی و استانی در برنامه‌ریزی راهبردی، شناسایی فرصت‌های بازار، رفع چالش‌ها و اتخاذ تصمیمات هوشمندانه یاری برساند. براین اساس، گزارش فصلی (سه ماهه اول سال ۱۴۰۴) تجارت خارجی استان گیلان (عملکرد گمرکات استان) با استناد به آمار رسمی ماهانه اعلام شده از سوی گمرک جمهوری اسلامی ایران تدوین و جهت بهره‌برداری فعالان اقتصادی کشور و استان منتشر شده است.

۲- مجموع مبادلات تجاری کشور

در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۴، میزان صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی کشور، بالغ بر ۳۴,۴۷۵ هزارتن و به ارزش ۱۱.۶ میلیارد دلار بوده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل، کاهشی ۸۸۸ درصدی در وزن و ۱۳.۷۸ درصدی در ارزش دلاری را تجربه کرده است. علاوه بر این میزان واردات کشور در این مدت، با کاهشی ۴ درصدی در وزن و ۹.۲۴ درصدی در ارزش دلاری در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته، به ارقام ۹,۰۱۳

هزارتن و ۱۳ میلیارد دلار رسیده است. به این ترتیب، مجموع مبادلات تجاری کشور به لحاظ وزن در فصل بهار، ۴۳,۴۸۸ هزارتن و به ارزش ۲۴.۶ میلیارد دلار بوده است.

جدول ۱- مقایسه تجارت خارجی کالاهای غیرنفتی با مدت مشابه سال قبل.

درصد تغییرات		سه ماهه نخست ۱۴۰۳		سه ماهه نخست ۱۴۰۴		فعالیت
دلار	وزن	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	
-۱۳.۷۸	-۸.۸۸	۱۳,۵۱۷	۳۷,۸۳۷	۱۱,۶۵۴	۳۴,۴۷۵	صادرات
-۹.۲۴	-۴	۱۴,۳۲۶	۹,۳۸۸	۱۳,۰۰۱	۹,۰۱۳	واردات

منبع: دفتر آمار و پردازش اطلاعات گمرک ج.ا.ایران.

۳- مقاصد اصلی صادرات ایران

طی سه ماهه نخست سال ۱۴۰۴، چین با سهم ۳۰.۱۲ درصدی و ارزشی بالغ بر ۳.۵۱ میلیارد دلار، بزرگترین بازار صادراتی کشور محسوب می‌شود. این رقم، نشان‌دهنده وابستگی قابل توجه به بازار چین است. فرصت‌های صادراتی به این کشور پهناور، در حوزه‌های مختلفی از جمله مواد خام، محصولات معدنی، شیمیایی، فلزات و کشاورزی قابل پیگیری است. با این حال، باید به این نکته توجه داشت که بازار چین، بازاری رقابتی و نیازمند رعایت استانداردهای بالا است. تنوع بخشی به سبد صادراتی و تمرکز بر محصولات با ارزش افزوده بالا، می‌تواند موقعیت کشور را در این بازار تثبیت و بهبود بخشد.

عراق، با سهم ۱۶.۳۴ درصدی و ارزشی معادل ۱.۹۰ میلیارد دلار، دومین بازار بزرگ صادراتی کشور است. این جایگاه ویژه، ناشی از نزدیکی جغرافیایی، اشتراکات فرهنگی و پیوندهای تاریخی عمیق میان دو ملت است که بستر مناسبی برای توسعه روابط تجاری فراهم آورده است. فرصت‌های صادراتی به عراق، طیف گسترده‌ای از کالاها و خدمات را در بر می‌گیرد. مصالح ساختمانی به عنوان یکی از ارکان اصلی بازاری و توسعه زیرساخت‌های این کشور، تقاضای قابل توجهی را به خود اختصاص داده است. همچنین، مواد غذایی، ماشین‌آلات صنعتی و کشاورزی، فلزات و خدمات فنی - مهندسی از دیگر حوزه‌های پررونق صادرات به عراق محسوب می‌شوند. نیاز روزافزون این کشور به بازاری و نوسازی، فرصت‌های بی‌شماری را برای شرکت‌های ایرانی در زمینه‌های مختلف ایجاد کرده است. با وجود پتانسیل‌های فراوان، بازار عراق با چالش‌هایی نیز مواجه است که می‌تواند بر حجم و ثبات صادرات تأثیرگذار باشد. ناامنی‌های داخلی و بی‌ثباتی‌های سیاسی، همواره

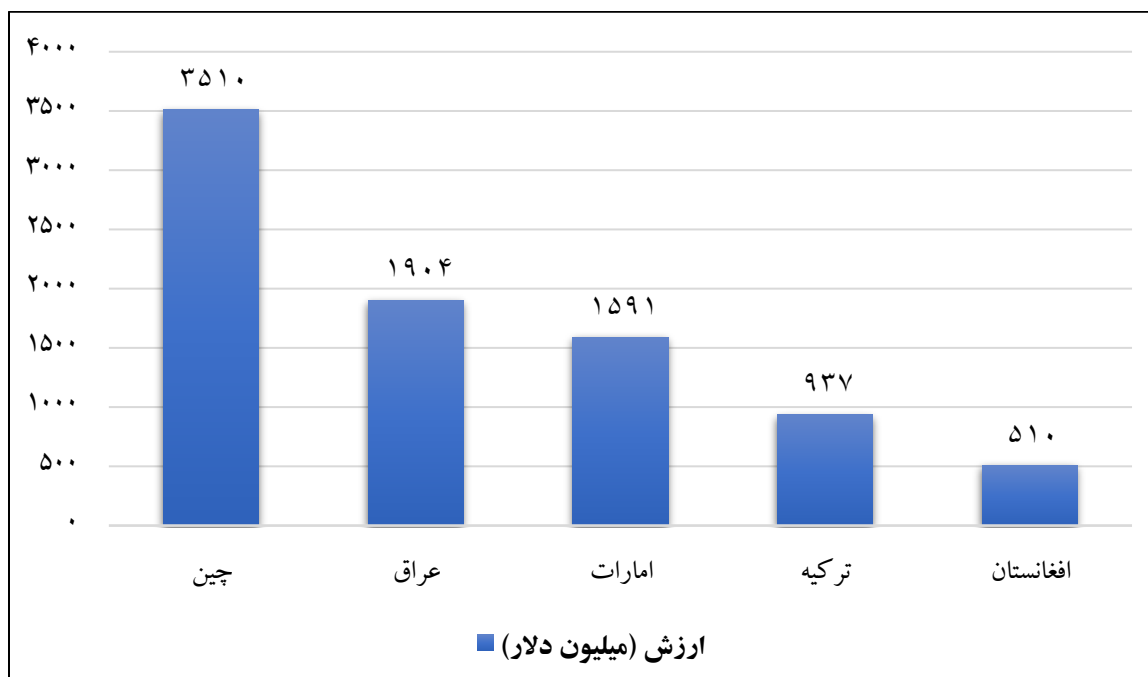

به عنوان یک عامل بازدارنده در مسیر توسعه روابط تجاری عمل کرده است. تداوم این وضعیت، می‌تواند منجر به کاهش سرمایه‌گذاری، مختل شدن زنجیره تأمین و افزایش ریسک‌های تجاری گردد.

امارات متحده عربی، با دارا بودن سهمی معادل ۱۳.۶۵ درصد و ارزشی بالغ بر ۱.۵۹ میلیارد دلار، به عنوان یک مرکز تجاری مهم در منطقه خاورمیانه، نقشی انکارناپذیر در صادرات ایران ایفا می‌نماید. این کشور، به واسطه موقعیت جغرافیایی استراتژیک و زیرساخت‌های پیشرفته، به مثابه پلی ارتباطی میان ایران و سایر کشورهای جهان عمل می‌کند و تسهیل‌گر جریان کالا و خدمات به بازارهای بین‌المللی است. فرصت‌های صادراتی به امارات، عمدتاً در حوزه‌های محصولات معدنی، شیمیایی، فلزات، شیمیایی، مواد غذایی، کالاهای صنعتی و خدمات لجستیکی قرار دارد. تقویت روابط تجاری و استفاده از ظرفیت‌های این کشور برای صادرات مجدد، می‌تواند به افزایش حجم صادرات کشور کمک کند.

ایران و ترکیه به عنوان دو همسایه با روابط تاریخی و فرهنگی دیرینه، همواره تعاملات اقتصادی قابل توجهی داشته‌اند. در این میان، ترکیه با سهم ۸.۰۴ درصدی و ارزشی معادل ۹۳۷ میلیون دلار، به عنوان یکی از مقاصد صادراتی مهم برای ایران در منطقه محسوب می‌شود. این اهمیت، نه تنها به دلیل نزدیکی جغرافیایی، بلکه به واسطه عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا و امکان دسترسی به بازارهای اروپایی نیز دوجندان می‌گردد. فرصت‌های صادراتی ایران به ترکیه در زمینه‌های متنوعی قابل بررسی است. عمده این فرصت‌ها در حوزه‌های مواد خام، محصولات شیمیایی، فلزات، مواد معدنی و وسایل نقلیه زمینی، هوایی، آبی و تجهیزات ترابری متمرکز شده است. این تنوع نشان‌دهنده پتانسیل بالای همکاری‌های اقتصادی میان دو کشور در بخش‌های گوناگون صنعت و تجارت است. با این حال، نباید از این نکته غافل شد که روابط تجاری ایران و ترکیه، تحت تأثیر تحولات سیاسی و اقتصادی در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی قرار دارد.

با این حال، ناامنی‌ها و چالش‌های اقتصادی در این کشور، می‌تواند بر حجم و ثبات صادرات تأثیر منفی بگذارد. افغانستان، با دارا بودن سهمی معادل ۴.۳۷ درصد از کل صادرات و ارزشی بالغ بر ۵۱۰ میلیون دلار، همواره یکی از بازارهای سنتی و حائز اهمیت برای کشور محسوب می‌گردد. این اهمیت، نه تنها ریشه در همسایگی جغرافیایی دارد، بلکه وامدار پیوندهای عمیق فرهنگی و تاریخی میان دو ملت نیز می‌باشد. فرصت‌های تجاری قابل توجهی در عرصه صادرات به افغانستان وجود دارد که عمدتاً در حوزه‌های گوناگونی همچون محصولات معدنی، مواد شیمیایی، فرآورده‌های پلاستیکی، مواد غذایی، مصالح ساختمانی، مواد نسجی متنوع و فلزات اساسی قابل شناسایی و بهره‌برداری است. با این وجود، نباید از نظر دور داشت که ثبات و حجم صادرات به این کشور، همواره تحت تأثیر عوامل متعددی از جمله ناامنی‌های داخلی و چالش‌های پیچیده اقتصادی قرار داشته است. این مسائل، بالقوه قادرند تا اثرات نامطلوبی را بر روابط تجاری دوجانبه وارد آورند و در نتیجه، دستیابی به اهداف صادراتی موردنظر را با موانع و دشواری‌هایی مواجه سازند.

نمودار ۱- پنج مقصد صادراتی کشور.

منبع: دفتر آمار و پردازش اطلاعات گمرک ج.ا.ایران.

۴- کشورهای عمده طرف معامله واردات

در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۴، امارات متحده عربی به عنوان بزرگترین شریک تجاری وارداتی ایران ظهور کرده است. بر اساس داده‌های موجود، این کشور با تخصیص مبلغی معادل ۳۸۷ میلیارد دلار، حدود ۲۹.۸۳ درصد از کل ارزش واردات ایران را به خود اختصاص داده است. این رقم، بیانگر نقش محوری امارات متحده عربی در تأمین نیازهای وارداتی کشور در بازه زمانی مذکور است. پس از امارات، جمهوری خلق چین با ۳.۴۲ میلیارد دلار و سهم ۲۶.۳۴ درصد در جایگاه دوم قرار دارد. این آمار، نشان‌دهنده تداوم و اهمیت روابط تجاری ایران و چین به عنوان یکی از مهمترین شرکای تجاری ایران است. سهم بالای چین در واردات ایران، بر وابستگی اقتصاد ایران به کالاهای وارداتی از این کشور تأکید دارد. ترکیه نیز با ۱.۹۸ میلیارد دلار و سهم ۱۵.۲۷ درصد، سومین صادرکننده کالا به ایران در این بازه زمانی محسوب می‌شود. حضور ترکیه در میان سه شریک تجاری اصلی ایران، حاکی از اهمیت بازارهای همسایه در تأمین نیازهای وارداتی کشور است. در رتبه‌های بعدی، کشورهای هند و آلمان به ترتیب با ۵۱۳ میلیون دلار (۳.۹۵ درصد) و ۴۵۱ میلیون دلار (۳.۴۷ درصد) از کل ارزش واردات ایران، در فهرست کشورهای عمده طرف معامله وارداتی قرار گرفته‌اند. اگرچه سهم این دو کشور نسبت به سه شریک تجاری اصلی کمتر است، اما حضور آن‌ها در این فهرست نشان‌دهنده تنوع نسبی در مبادی وارداتی ایران است. تنوع بخشیدن به مبادی وارداتی و تقویت روابط تجاری با سایر کشورها، می‌تواند

به افزایش تاب‌آوری اقتصاد ایران در برابر نوسانات بازار جهانی و حتی عبور از چالش‌های ناخواسته همچون جنگ تحمیلی ۱۲ روزه کمک کند.

۵- مجموع مبادلات تجاری گمرکات گیلان

بر اساس آمار منتشر شده از سوی گمرک کشور، حجم مبادلات تجاری (مجموع صادرات و واردات) در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۴، از چهار گمرک واقع در استان گیلان شامل منطقه آزاد تجاری انزلی، منطقه آزاد تجاری حسن‌رود انزلی، آستارا و منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا با کشورهای هدف، معادل ۷۶۰ هزار تن و به ارزش ۵۳۱ میلیون دلار بوده است. این ارقام نشان‌دهنده اهمیت استان گیلان در تجارت خارجی کشور و نقش کلیدی این گمرکات در تسهیل تبادلات بین‌المللی است. با تحلیل این آمارها می‌توان دریافت که مجموع مبادلات تجاری گمرکات استان گیلان به لحاظ ارزش، نسبت به مدت مشابه سال قبل، افزایشی معادل ۴۳ درصد را تجربه کرده است. این افزایش نشان‌دهنده پویایی اقتصاد استان و تلاش‌های صورت گرفته در جهت توسعه صادرات و واردات از طریق این گمرکات است. عواملی مانند بهبود زیرساخت‌های گمرکی، تسهیل فرآیندهای ترخیص کالا و گسترش روابط تجاری با کشورهای همسایه می‌تواند در این افزایش نقش داشته باشند. در میان گمرکات استان، منطقه آزاد تجاری حسن‌رود با ثبت ۱۹۲ هزار تن به ارزش تقریبی ۱۸۷ میلیون دلار مبادله تجاری، با فاصله‌ای بسیار نزدیک با گمرک آستارا، فعال‌ترین گمرک گیلان بوده و رتبه نخست را در میان چهار گمرک استان به خود اختصاص داده است. در نهایت، آمارها نشان می‌دهند که سهم گمرکات گیلان به لحاظ وزنی از مجموع مبادلات تجاری گمرکات کشور ۱۷۴ درصد و به لحاظ ارزش ۲ درصد بوده است. این ارقام اگرچه در نگاه اول ممکن است کوچک به نظر برسند، اما با توجه به محدودیت‌های جغرافیایی و جمعیتی استان گیلان، نشان‌دهنده نقش قابل توجه این استان در تجارت خارجی کشور است.

جدول ۲- مجموع مبادلات تجاری به تفکیک گمرکات گیلان.

ردیف	نام گمرک	وزن خالص (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	آستارا	۳۱۵	۱۸۴
۲	منطقه آزاد تجاری انزلی	۲۲۷	۱۴۶
۳	منطقه آزاد تجاری حسن‌رود	۱۹۲	۱۸۷
۴	منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا	۲۶	۱۴
	جمع	۷۶۰	۵۳۱

منبع: مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

۶- آمار صادرات از گمرکات گیلان

در سه ماهه نخست سال جاری در مجموع ۴۲۳ هزار تن کالا به ارزش بیش از ۱۹۸ میلیون دلار شامل محصولات نباتی، معدنی، شیمیایی، پلاستیکی، محصولات صنایع غذایی و از گمرکات گیلان به کشورهای فدراسیون روسیه، جمهوری آذربایجان، گرجستان، ترکمنستان، عراق، بلاروس، قزاقستان، اوکراین، افغانستان و اسپانیا صادر شد. بر اساس آمار، مجموع صادرات از گمرکات استان در مقایسه با مدت مشابه سال قبل، ۱۳ درصد افزایش داشته است. این افزایش، نمایانگر رونق نسبی در فعالیت‌های تجاری و اقتصادی استان و همچنین تلاش‌های صورت گرفته در راستای تسهیل فرآیندهای صادراتی است.

با عملکرد قابل توجه گمرک آستارا در افزایش ۲۶ درصدی صادرات نسبت به سال گذشته، این گمرک به عنوان گمرک اصلی استان در بخش صادرات شناخته شده است. سهم ۷۸ درصدی این گمرک از کل صادرات استان، نشان‌دهنده جایگاه مهم آن در اقتصاد منطقه‌ای است. موقعیت استراتژیک آستارا به عنوان دروازه ورودی تجارت با کشورهای اتحادیه اوراسیا و کشورهای اروپایی، عامل مهمی در این رشد صادراتی بوده است. با این وجود، گزارش‌ها حاکی از افزایش کشفیات مواد مخدر در سال جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل است. این معضل می‌تواند اعتبار بازرگانان ایرانی و بخصوص گیلانی را خدشه‌دار کرده و روند رو به رشد صادرات استان را با مشکل مواجه سازد. مقابله با قاچاق مواد مخدر نه تنها از منظر قانونی و اخلاقی ضروری است، بلکه برای حفظ و ارتقای جایگاه تجاری کشور در سطح بین‌المللی نیز اهمیت بسزایی دارد. بنابراین، به منظور تسهیل و تسریع در تردد کامیون‌های صادراتی و ترانزیتی و همچنین انجام تشریفات گمرکی کالاهای خروجی به سمت جمهوری آذربایجان، نصب دستگاه ایکس‌ری کامیونی جدید و استقرار آن در لاین خروجی گمرک مرزی آستارا در سریع‌ترین زمان ممکن امری ضروری است. این اقدام، ضمن افزایش سرعت و دقت در بازرسی‌ها، می‌تواند به کاهش قاچاق مواد مخدر و حفظ اعتبار تجاری کشور کمک شایانی نماید. سرمایه‌گذاری در تجهیزات مدرن گمرکی و به‌روزرسانی زیرساخت‌ها از جمله فیر نوری، نه تنها زمینه‌ساز افزایش صادرات و درآمدزایی است، بلکه به ارتقای امنیت و سلامت جامعه نیز کمک می‌کند. به این ترتیب، تخصیص منابع لازم برای تجهیز گمرک آستارا به دستگاه ایکس‌ری کامیونی جدید، یک سرمایه‌گذاری ارزشمند و راهبردی در جهت توسعه پایدار و امنیت ملی خواهد بود. همچنین، آموزش و آگاه‌سازی بازرگانان و رانندگان در خصوص قوانین و مقررات گمرکی و عواقب قاچاق کالا، می‌تواند در پیشگیری از وقوع تخلفات مؤثر باشد.

منطقه آزاد تجاری انزلی، به عنوان یکی از نقاط مهم اقتصادی در استان، در سال جاری با کاهش ۲۳ درصدی در صادرات مواجه شده است. این کاهش، زنگ خطری برای فعالان اقتصادی و مسئولان ذی‌ربط به شمار می‌رود و لزوم بررسی دقیق و اتخاذ تدابیر فوری را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. با توجه به اینکه سهم گمرک منطقه

آزاد انزلی در صادرات استان حدود ۲۰ درصد بوده و این منطقه رتبه دوم را در بین گمرکات استانی به خود اختصاص داده است، کاهش قابل توجه در حجم صادرات این گمرک می‌تواند تأثیرات نامطلوبی بر اقتصاد کل استان داشته باشد.

منطقه آزاد تجاری حسن‌رود، با ثبت رشد ۱۵۰ درصدی در صادرات، عملکردی برجسته در میان گمرکات استان به ثبت رسانده است. این افزایش قابل توجه، می‌تواند ناشی از عوامل متعددی از جمله جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید، توسعه صنایع تولیدی مستقر در منطقه، و یا بهره‌گیری بهینه از ظرفیت‌های بالقوه صادراتی موجود باشد. به طور قطع، بررسی دقیق و کارشناسانه این عوامل، می‌تواند تصویر واضح‌تری از دلایل این جهش صادراتی ارائه دهد. با وجود این عملکرد چشمگیر، سهم گمرک حسن‌رود از کل صادرات انجام شده از طریق سه گمرک فعال در استان، کمی بالاتر از دو درصد می‌باشد. این امر، پرسش‌هایی را در خصوص پتانسیل واقعی این منطقه آزاد تجاری و موانع پیش روی توسعه هرچه بیشتر صادرات آن مطرح می‌سازد. آیا زیرساخت‌های موجود، پاسخگوی نیازهای توسعه صادراتی آتی هستند؟ آیا مشوق‌های کافی برای جذب سرمایه‌گذاران و تشویق تولیدکنندگان به صادرات وجود دارد؟ و آیا فرایندهای گمرکی و اداری، به اندازه کافی تسهیل شده‌اند تا از ایجاد موانع غیرضروری بر سر راه صادرکنندگان جلوگیری شود؟ در مجموع، عملکرد صادراتی منطقه آزاد تجاری حسن‌رود در سال جاری، نشان از پویایی و ظرفیت بالقوه این منطقه دارد.

جدول ۳- صادرات به تفکیک گمرکات گیلان.

ردیف	نام گمرک	وزن خالص (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم (درصد)
۱	آستارا	۲۸۸	۱۵۴	۷۸
۲	منطقه آزاد تجاری انزلی	۷۲	۳۹	۲۰
۳	منطقه آزاد تجاری حسن‌رود	۶۳	۵	۲
۴	منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا ^۱	-	-	-
	جمع	۴۲۳	۱۹۸	۱۰۰

منبع: مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

جدول شماره ۴، بیست مقصد اصلی صادرات از گمرکات گیلان را بر مبنای شاخص‌های وزن خالص، ارزش و عمده کالای صادراتی به این کشورها نشان می‌دهد.

^۱ طبق آمار رسمی گمرک ج.ا.ایران و استعلام صورت گرفته از دفتر آمار و پردازش اطلاعات گمرک ج.ا.ایران، در سه ماهه اول سال ۱۴۰۴، هیچگونه صادراتی از گمرک منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا انجام نشده است.

جدول ۴- مقاصد اصلی صادرات از گمرکات گیلان.

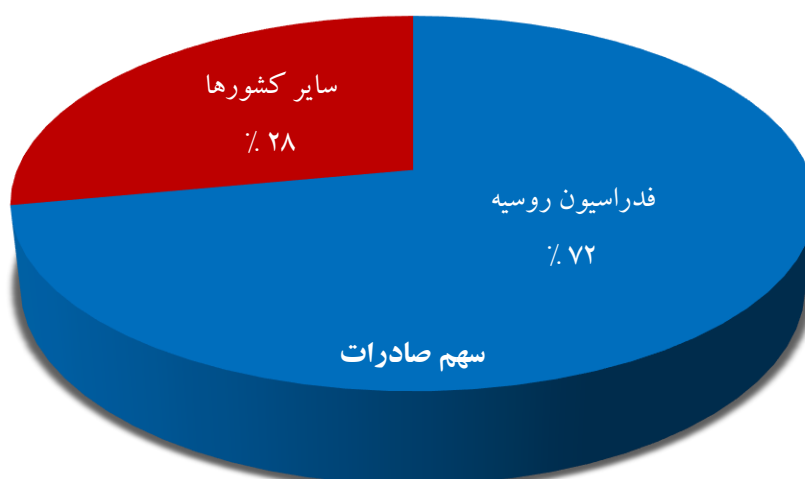
ردیف	کشور	وزن خالص (تن)	ارزش (دلار)	عمده کالای صادراتی	ارزش (دلار)
۱	روسیه	۳۲۶,۵۵۶	۱۳۹,۳۰۹,۱۱۲	کیوی، تازه	۲۳,۸۰۱,۸۳۲
۲	جمهوری آذربایجان	۶۵,۳۰۶	۴۰,۵۹۵,۹۴۳	کامپاند پلی اتیلن غیرپودری با وزن مخصوص ۹۴٪ یا بیشتر ویژه روکش سیم و کابل	۵,۵۱۷,۲۶۵
۳	گرجستان	۹,۸۵۱	۳,۹۹۵,۳۳۴	سایر، به دست آمده از نوار یا اشکال همانند از پلی اتیلن یا پلی پروپیلن	۲۹۹,۰۹۷
۴	ترکمنستان	۵,۲۷۲	۲,۸۲۸,۳۴۳	سایر لوله و پروفیل‌های توخالی از آهن یا از فولاد با قطر خارجی ۲۰۳/۲ میلی متر و بالاتر	۱,۰۸۳,۳۸۴
۵	عراق	۳,۸۶۰	۲,۶۳۸,۸۷۱	سایر، به دست آمده از نوار یا اشکال همانند از پلی اتیلن یا پلی پروپیلن	۷۵۲,۳۴۶
۶	بلاروس	۵,۵۷۱	۲,۳۷۴,۰۱۴	کیوی، تازه	۷۲۵,۴۲۳
۷	قزاقستان	۱,۷۲۶	۹	سایر پلی استیرن به اشکال ابتدایی قابل انبساط بجز مقاوم در برابر آتش	۲۱۲,۳۸۷
۸	اوکراین	۷۴۹	۷۵۶,۶۶۷	سیر	۲۸۴,۳۶۶
۹	افغانستان	۱,۲۵۷	۷۵۶,۰۲۳	سایر خامه مایع که میزان مواد چرب آن بیشتر از ۱۸ و حداکثر ۳۵ درصد وزنی باشد در بسته‌بندی بیشتر از ۵۰۰ گرم غلیظ نشده، بدون افزودن قند یا مواد شیرین کننده دیگر	۲۶۴,۸۳۲
۱۰	اسپانیا	۱۸۳	۵۵۱,۳۴۷	رادیاتور مربوط به سیستم حرارت مرکزی	۵۲۳,۲۲۳
۱۱	رومانی	۲۶۶	۴۸۸,۶۶۴	رادیاتور مربوط به سیستم حرارت مرکزی	۴۳۶,۱۸۵
۱۲	هند	۳۵۴	۴۶۴,۰۲۵	چای سیاه (تخمیر شده) و چای جزئا تخمیر شده کوبیده در بسته‌بندی غیر خرده‌فروشی	۳۹۳,۲۱۰
۱۳	ازبکستان	۴۴۳	۳۹۱,۰۸۴	خوراک آماده کپور ماهیان	۲۳۰,۵۴۵
۱۴	ارمنستان	۳۷۳	۳۸۶,۳۶۴	خوراک آماده کپور ماهیان	۹۵,۹۴۲
۱۵	هلند	۱۶۷	۲۶۰,۶۲۱	سایر آلیاژهای آهن دارای ۰۵/۰ درصد وزنی یا کمتر کربن	۲۶۰,۶۲۱
۱۶	پاکستان	۲۱۶	۲۵۷,۳۶۵	کامپاند پلی اتیلن غیرپودری با وزن مخصوص ۹۴٪ یا بیشتر ویژه روکش سیم و کابل	۱۳۷,۵۷۲
۱۷	بلغارستان	۱۰۴	۲۳۴,۷۴۸	رادیاتور مربوط به سیستم حرارت مرکزی	۱۸۷,۰۸۸
۱۸	ونزوئلا	۲۳	۲۲۵,۸۶۰	سیم برای سیم پیچی از مس	۲۲۵,۸۶۰
۱۹	آلمان	۱۵۴	۱۶۵,۵۵۴	صفحه‌ها، ورق‌ها، ورقه‌های نازک غیرمذکور از پلیمرهای پروپیلن غیراسفنجی مستحکم نشده	۱۴۳,۳۹۴
۲۰	یمن	۱۱۷	۱۲۱,۲۹۶	سایر نان‌ها، غیره، فطیر، خمیر برای لاک و مهر و خمیرهای خشک کرده آرد غیرمذکور در جای دیگر	۱۰۹,۲۵۷

منبع: مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

فهرست گسترده کشورهای مقصد از فدراسیون روسیه و جمهوری آذربایجان تا اسپانیا، دسترسی مناسب به بازارهای منطقه و فرامنطقه‌ای را نشان می‌دهد. با این حال، نسبت ارزش به وزن صادرات (متوسط ۰.۴۷ دلار به ازای هر کیلوگرم) حاکی از غلبه کالاهای خام یا کم‌فرآوری شده است که نیاز به توسعه صنایع تبدیلی برای افزایش ارزش افزوده را پررنگ می‌سازد. نگاهی به ترکیب کشورهای هدف نشان می‌دهد که بازارهای روسیه، آذربایجان و ارمنستان و سایر همسایگان نزدیک نقش محوری در آغاز دوره جدید صادراتی دارند و استراتژی توسعه روابط تجاری با این کشورها می‌تواند به تثبیت و گسترش سهم بازار آینده منجر شود.

صادرات از گمرکات استان گیلان، با ارزشی بالغ بر ۱۹۸ میلیون دلار، نمایانگر پویایی قابل توجه در عرصه تجارت خارجی این منطقه است. بررسی آمارهای موجود حاکی از آن است که فدراسیون روسیه با سهمی بیش از ۷۲ درصد، در صدر فهرست مقاصد صادراتی این استان قرار دارد. جمهوری آذربایجان نیز با سهمی ۲۰ درصدی، جایگاه دوم را به خود اختصاص داده است. در مرتبه‌های بعدی، گرجستان با ۲.۰۲ درصد و ترکمنستان با ۱.۵ درصد، نقش کمتری در این تبادلات تجاری ایفا می‌کنند. دو کشور روسیه و آذربایجان، در مجموع سهمی ۹۲ درصدی از کل صادرات گمرکات استان گیلان را به خود اختصاص داده‌اند. این امر نشان دهنده وابستگی قابل توجه صادرات استان به این دو بازار همسایه است. تمرکز صادرات بر این دو کشور، فرصت‌های فراوانی را برای توسعه روابط تجاری و اقتصادی فراهم می‌آورد، اما در عین حال، آسیب‌پذیری استان را در برابر تحولات اقتصادی و سیاسی این کشورها نیز افزایش می‌دهد. از اینرو، تنوع بخشیدن به مقاصد صادراتی و گسترش بازارهای هدف، امری ضروری به نظر می‌رسد تا ضمن حفظ و تقویت روابط موجود، از بروز مخاطرات احتمالی جلوگیری شود.

نمودار ۲- جایگاه فدراسیون روسیه در میان مقاصد صادراتی گمرکات استان.

منبع: مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

در ارتباط با بازارهای فعلی، مقایسه صورت گرفته، اهمیت فدراسیون روسیه را در میان مقاصد صادراتی استان نمایان می‌سازد، به طوریکه از مجموع صادرات ۳۲۳ میلیون دلاری کل گمرکات ایران به این کشور، گمرک گیلان با ثبت رقم ۱۳۹ میلیون دلار، سهم قابل قبول ۴۳ درصدی را به خود اختصاص داده است. این آمار نشان می‌دهد که روسیه برای برخی استان‌های ایران نظیر گیلان، از اهمیت به مراتب بالاتری برخوردار است و پتانسیل قابل توجهی برای توسعه روابط تجاری دوجانبه در سطح استانی وجود دارد. سهم فدراسیون روسیه در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ از مجموع صادرات ۱۱,۶۵۴ میلیون دلاری کشور، ۲.۷۷ درصد بوده است.

مجموع صادرات از گمرکات گیلان به اتحادیه اقتصادی اوراسیا^۱ (فدراسیون روسیه، بلاروس، قزاقستان، قرقیزستان، ارمنستان)، بیش از ۱۴۲ میلیون دلار بوده و روسیه مهمترین شریک تجاری کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا با استان است. بررسی داده‌های آماری منتشر شده از سوی گمرک جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۳ هیچ‌گونه صادراتی از گمرکات گیلان به کشور قرقیزستان انجام نشده است. در حالی که در سه ماهه نخست سال ۱۴۰۴، ۲۳ هزار دلار خوراک آماده کپور ماهیان از منطقه آزاد تجاری انزلی به این کشور صادرات انجام پذیرفته است. این تغییر مثبت، اگرچه در مقیاس کوچک، نشان از پتانسیل‌های نهفته در روابط تجاری میان ایران و قرقیزستان دارد. بخشی از این تحول می‌تواند متأثر از فضای مثبت توافقنامه تجارت آزاد میان ایران با کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا باشد. اجرای این توافقنامه می‌تواند زمینه تسهیل مبادلات تجاری، کاهش تعرفه‌ها و افزایش انگیزه فعالان اقتصادی در صادرات به کشورهای عضو اتحادیه اوراسیا از جمله قرقیزستان را فراهم آورد.

۷- آمار واردات از گمرکات گیلان

میزان واردات از گمرکات گیلان در سه ماه نخست امسال معادل ۳۳۷ هزارتن کالا به ارزش ۳۳۳ میلیون دلار بوده و این مقدار نسبت به مدت مشابه سال قبل (۶۰۷ هزارتن کالا به ارزش ۳۳۴ میلیون دلار) به لحاظ وزن ۴۴.۵ درصد و به لحاظ ارزش ۰.۳ درصد کاهش داشته است. طی سه ماه گذشته ۱۶۶ میلیون دلار کالاهای صنعتی، ۱۴۵ میلیون دلار محصولات کشاورزی، ۲۰ میلیون دلار مواد معدنی و صنایع معدنی و حدود سه میلیون دلار مواد پتروشیمی و پایه نفتی از پایانه‌های مرزی گیلان وارد کشور شده است. این اقلام از کشورهای امارات متحده عربی، ترکیه، فدراسیون روسیه، چین، ازبکستان، برزیل، جمهوری آذربایجان و مغولستان از طریق گمرکات استان گیلان به کشور وارد و ترخیص شده است.

واردات از گمرکات استان گیلان در سال جاری، تصویری متفاوت از عملکرد هر یک از مناطق تجاری این استان را به نمایش می‌گذارد. بر اساس آمار موجود، منطقه آزاد تجاری حسن‌رود با واردات ۱۸۲ میلیون دلار

¹ Eurasia

کالا، پیش‌تاز گمرکات گیلان در بخش واردات بوده و سهمی ۵۵ درصدی از کل واردات استان را به خود اختصاص داده است. این منطقه آزاد، رشد چشمگیر ۴۹ درصدی را در مقایسه با مدت مشابه سال قبل تجربه کرده است که نشان از رونق فعالیت‌های تجاری در این ناحیه دارد. در مقابل، منطقه آزاد تجاری انزلی با واردات ۱۰۷ میلیون دلار کالا و سهم ۳۲ درصدی از مجموع گمرکات استان، در جایگاه دوم قرار گرفته است. با این حال، نکته قابل توجه، کاهش ۲۸ درصدی واردات از این گمرک نسبت به سال گذشته است. گمرک آستارا نیز با واردات ۳۰ میلیون دلار کالا و سهم ۹ درصدی، کاهش ۱۹ درصدی را در واردات تجربه کرده است. در نهایت، منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا با واردات ۱۴ میلیون دلار کالا و سهم ۴ درصدی، با کاهش چشمگیر ۸۵ درصدی روبرو شده است که ارتباط نزدیکی با مشکل رسوب‌گذاری و کاهش عمق کانال ورودی بندر دارد که نهایتاً منجر به اختلال در تردد کشتی‌ها و کاهش فعالیت‌های تجاری شده است.

جدول ۵- واردات به تفکیک گمرکات گیلان.

ردیف	نام گمرک	وزن خالص (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم (درصد)
۱	آستارا	۲۷	۳۰	۹
۲	منطقه آزاد تجاری انزلی	۱۵۵	۱۰۷	۳۲
۳	منطقه آزاد تجاری حسن‌رود	۱۲۹	۱۸۲	۵۵
۴	منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا	۲۶	۱۴	۴
	جمع	۳۳۷	۳۳۳	۱۰۰

منبع: مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

جدول شماره ۶، پانزده مبدأ اصلی واردات به گمرکات گیلان را بر مبنای شاخص‌های وزن خالص، ارزش و عمده کالای وارداتی به کشور نشان می‌دهد. جدول زیر نمایان می‌سازد که روغن دانه آفتابگردان به لحاظ ارزش، مهمترین کالای ترخیص شده از گمرکات گیلان بوده است. همچنین سه کشور امارات متحده عربی، ترکیه و فدراسیون روسیه با ثبت واردات ۲۸۲ میلیون دلار، سهم ۸۵ درصدی از ارزش واردات گمرکات گیلان را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۶- مبادی اصلی واردات به گمرکات گیلان.

ردیف	کشور	وزن خالص (تن)	ارزش (دلار)	عمده کالای وارداتی	ارزش (دلار)
۱	امارات متحده عربی	۱۳۲,۴۱۵,۵۷۷	۱۳۶,۲۹۶,۹۳۶	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب کارتام (Carthame)، خام	۸۲,۱۲۸,۴۱۸
۲	ترکیه	۹۰,۵۰۹,۱۳۲	۹۲,۸۷۱,۲۹۳	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب کارتام (Carthame)، خام	۴۷,۵۳۲,۹۵۰
۳	فدراسیون روسیه	۸۰,۳۹۰,۸۴۶	۵۲,۸۱۹,۹۶۷	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب کارتام (Carthame)، خام	۶,۹۳۲,۵۲۹
۴	چین	۱۲,۹۵۶,۱۰۵	۳۶,۸۵۶,۷۳۵	قطعات منفصله جهت تولید اتومبیل سواری ردیف ۸۷۰۳ بنزینی با حجم سیلندر ۲۰۰۰ cc با ساخت داخل ۱۴٪ تا کمتر از ۳۰٪ به استثنای لاستیک	۸,۲۶۶,۱۹۹
۵	ازبکستان	۱,۹۰۸,۱۶۰	۱,۶۶۵,۶۷۳	محصولات تخت‌نورد شده از فولاد سیلیسیم دار موسوم به مغناطیسی، با پهنای ۶۰۰ mm یا بیشتر غیر از ردیف ۷۲۲۵۱۱۰۰	۱,۶۶۵,۶۷۳
۶	برزیل	۵,۸۸۷,۵۶۶	۱,۵۰۶,۷۲۱	جو به استثنای بذر	۱,۵۰۶,۷۲۱
۷	جمهوری آذربایجان	۵۵۱,۱۳۰	۱,۳۸۲,۷۹۳	ماشین‌های فرز کردن از نوع زانوئی (keen-type)، برای فلزات (غیر از نوع کنترل شماره‌ای)	۶۰۵,۷۲۲
۸	مغولستان	۲۴۷,۵۶۲	۱,۱۴۸,۹۳۱	سایر قطعات گوشت‌های از نوع گوسفند، منجمد به صورت با استخوان	۱,۱۴۸,۹۳۱
۹	تایوان	۱۶۸,۵۰۴	۱,۰۵۵,۵۹۴	سایر الکتروموتورها به قدرت حداکثر ۳۷.۵ وات بجز با جریان متناوب و یا جریان مستقیم ۱۲ و ۲۴ ولت	۳۷۸,۶۴۵
۱۰	ایسلند	۲,۹۷۸,۴۰۰	۹۶۵,۱۱۹	کنجاله و سایر آخال‌های جامد، حتی ساییده شده یا بهم فشرده به شکل حبه یا گلوله از پنبه	۹۶۵,۱۱۹
۱۱	اتریش	۱۸۰,۵۶۰	۸۳۱,۹۳۳	سایر قطعات گوشت‌های از نوع گوسفند، منجمد به صورت با استخوان	۷۵۱,۸۳۰
۱۲	گرجستان	۱,۰۷۸,۳۶۵	۸۲۷,۹۱۰	چوب اره شده یا ناهمواری گرفته شده از درازا، لایه‌بری شده یا پوست‌کنده به ضخامت بیش از ۶ mm از گونه راش	۳۸۹,۰۰۷
۱۳	استرالیا	۱۸۰,۰۰۰	۸۱۸,۲۸۰	سایر قطعات گوشت‌های از نوع گوسفند، منجمد به صورت با استخوان	۸۱۸,۲۸۰
۱۴	عراق	۱,۷۳۵,۸۸۰	۷۱۲,۳۴۶	ارزن بجز بذر	۴۶۵,۳۶۲
۱۵	اسپانیا	۲,۶۴۰,۴۳۴	۶۹۱,۹۸۴	ذرت دامی	۴۵۰,۶۵۷

منبع: مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

جمع‌بندی

موقعیت استراتژیک گیلان به عنوان دروازه ورودی ایران به کشورهای حوزه خزر و اوراسیا، فرصت‌های بی‌نظیری را برای توسعه تجارت خارجی فراهم آورده است. بهره‌گیری از ظرفیت بنادر استان و نیز استفاده از امکانات ترانزیتی موجود، می‌تواند به گسترش صادرات به بازارهای رو به رشد این مناطق کمک شایانی نماید. کشورهای حاشیه دریای خزر، به ویژه روسیه، قزاقستان، ترکمنستان و آذربایجان، بازارهای مستعدی برای کالاهای ایرانی هستند و گیلان می‌تواند نقش مهمی در تسهیل دسترسی به این بازارها ایفا کند. علاوه بر این، توسعه پایدار زنجیره ارزش از طریق تقویت صنایع تبدیلی و بسته‌بندی در استان گیلان، می‌تواند ارزش افزوده صادرات را به طور چشمگیری افزایش دهد. بسیاری از محصولات کشاورزی و صنعتی گیلان، پتانسیل بالایی برای صادرات دارند، اما فرآوری و بسته‌بندی مناسب این محصولات، ارزش افزوده آن‌ها را چند برابر خواهد کرد. سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی، فرآوری محصولات کشاورزی و تولید مواد غذایی با کیفیت بالا، در کنار تسریع در ایجاد پایانه صادراتی می‌تواند به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و افزایش درآمدزایی در استان کمک کند. سرمایه‌گذاری در توسعه جاده‌ها، راه‌آهن، انبارها تسهیل تردد کالاها و سایر زیرساخت‌های لجستیکی، همچنین مکانیزه کردن فرآیندهای گمرکی و کاهش بروکراسی از طریق تجهیز گمرکات زمینی به دستگاه ایکس‌ری، می‌تواند به بهبود فضای کسب و کار در استان و جذب سرمایه‌گذاری‌های بیشتر منجر شود. سیاست‌های حمایتی هدفمند نیز نقش حیاتی در توسعه صادرات گیلان ایفا می‌کنند. دسترسی به تأمین مالی ارزان‌قیمت، بیمه صادراتی، آموزش استانداردهای بین‌المللی، و تسهیل فرآیندهای صادراتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط گیلانی، می‌تواند به تقویت توان رقابتی این بنگاه‌ها در بازارهای جهانی کمک کند. ارائه مشاوره‌های تخصصی، برگزاری دوره‌های آموزشی، و فراهم آوردن فرصت‌های شبکه‌سازی برای بنگاه‌های صادراتی، می‌تواند به بهبود عملکرد آن‌ها در بازارهای بین‌المللی کمک کند. در کنار اقدامات حمایتی، اقدامات تبلیغاتی و بازاریابی برای تنوع‌بخشی به مقاصد صادراتی نیز ضروری است. تمرکز صرف بر بازارهای سنتی، اقتصاد استان را در برابر نوسانات این بازارها آسیب‌پذیر می‌سازد. شناسایی بازارهای جدید، انجام تحقیقات بازار، شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی، و ایجاد دفاتر نمایندگی در کشورهای هدف، می‌تواند به تنوع‌بخشی به مقاصد صادراتی و کاهش ریسک وابستگی به بازارهای خاص کمک کند. تحقق این اقدامات نیازمند هماهنگی و همکاری میان نهادهای استانی، تشکلهای بخش خصوصی و دستگاه‌های ملی است. ایجاد یک کمیته هماهنگی متشکل از نمایندگان این نهادها، می‌تواند به تسهیل تبادل اطلاعات، هماهنگی سیاست‌ها، و حل مشکلات و موانع پیش روی توسعه صادرات استان کمک کند. مشارکت فعال بخش خصوصی در فرآیند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری، می‌تواند به افزایش اثربخشی سیاست‌های دولتی و ایجاد یک فضای کسب و کار مساعد برای توسعه صادرات کمک کند.